

ნათია ასლამაზაშვილი

ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემები საქართველოს მრეწველობაში და
მისი გადაჭრის გზები

დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

სადოქტორო პროგრამა „ტრანსპორტის და მანქანათმშენებლობის მენეჯმენტი“

შიფრი: 02

თბილისი

2018

ხელმძღვანელი: პროფესორი გოდერძი ტყეშელაშვილი

რეცენზენტები: 1. ასოცირებული პროფესორი ჯ. შანიძე

2. პროფესორი გ. ტაბატაძე

დისერტაციის დაცვა შედგება 2018 წლის „___“ _____ _15⁰⁰ საათზე საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სატრანსპორტო და მანქანათმშენებლობის სადისერტაციო საბჭოს კოლეგიის სხდომაზე, კორპუსი I, აუდიტორია 620.

მისამართი: 0175, თბილისი, კოსტავას ქ. № 77.

დისერტაციის გაცნობა შეიძლება სტუ-ს ბიბლიოთეკაში,
ხოლო ავტორეფერატის - ფაკულტეტის ვებგვერდზე

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი,
პროფესორი **ნ. ნათბილაძე**

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

2018 წელი

I. ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალურობა – საქართველოში დღესდღეობით არსებული რთული საინვესტიციო გარემო და არც თუ ისე სახარბიელო საკანონმდებლო ბაზა. ამასთან დაბალია მომხმარებლების მსყიდველობითუნარიანობა, რაც გაპირობებულია სამეწარმეო ინვესტირების პრობლემებში, რომელშიდაც ქვეყანა უკვე რამდენიმე წელია იმყოფება, და რომლის აღიარებასაც დიდი ხნის განმავლობაში თავს არიდებდნენ, ამიტომაც ეკონომიკური განუვითარებლობის დროის პერიოდი უსაშველოდ გაიჭიმა, რის შედეგად უკიდურესობამდე დაეცა მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა, შესაბამისად ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავლი. არნახულ მასშტაბებს მიაღწია უმუშევრობამ. გამწვავებულია სოციალური მდგომარეობა, მისგან გამომდინარე ყველა შედეგით. საქართველო, რომელიც თავისი სოციალური–ეკონომიკური პარამეტრების მიხედვით, ერთ-ერთ მოწინავე ქვეყნად ითვლებოდა გასული საუკუნის 80-იანი წლებისათვის, განვითარებადი ქვეყნების რიგში აღმოჩნდა და აქაც ერთ-ერთ უკანასკნელ ადგილზეა. საქართველოს საინვესტიციო პრობლემები გამოწვეულია მრავალი ობიექტური თუ სუბიექტური ფაქტორებით. ობიექტური ფაქტორებიდან უპირველესია ქვეყნის სახალხო მეურნეობის ადმინისტრაციულ–მბრძანებლური სისტემიდან კერძო საკუთრებასა და საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა. ასეთი ობიექტური წინააღმდეგობები შეხვდა აღმოსავლეთ ევროპისა და ყოფილი საბჭოთა კავშირის ყველა რესპუბლიკას, მაგრამ მათ ეს წინააღმდეგობა მეტ-ნაკლებად წარმატებით დაძლიეს. განსაკუთრებით აღმოსავლეთ ევროპისა და ბალტიისპირეთის სახელმწიფოებმა და მაღალი ტემპით უზრუნველყოფენ, მოწინავე ქვეყნებთან შედარებით, ჩამორჩენილობის დაძლევის. საქართველოში კი პროცესი გაუმართლებლად ჭიანურდება. ობიექტური ფაქტორებიდან, გარდა აღნიშნულისა, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, მოქმედი ეკონომიკური მექანიზმის არაეფექტურობა, მისი მასტიმულირებელი როლის გამორიცხვა, საბაზრო ინფრასტრუქტურის განუვითარებლობა, პრივატიზაციაში დაშვებული უამრავი შეცდომა საგადასახადო

კანონმდებლობის ხარვეზები და სხვა მრავალი, რომლებიც არ აძლევს საშუალებას საქართველოს ეკონომიკას დაძლიოს წინააღმდეგობები და განვითარების გზას დაადგეს. წინამდებარე ნაშრომში შეძლებისდაგვარად გაანალიზებულია ის ეკონომიკური საკითხები, რომლებიც მიზნად ისახავენ აღნიშნულ წინააღმდეგობათა გადალახვას, რაც მას განსაკუთრებით აქტუალურს ხდის.

ობიექტურ-სუბიექტური მიზეზების გამო პოტენციური ინვესტორი ინვესტიციების ჩადების გადაწყვეტილების მიღებას ან ვერ ახერხებს ან მაღალი რისკით აწარმოებს. მას არა აქვს მეცნიერულად სათანადო დასაბუთებული მეთოდიკა, საინვესტიციო პროექტის ოპტიმალური გათვლისათვის, მიუხედავად ეკონომიკური მეცნიერების ამ მიმართულებით განვითარებისა მაინც არსებული მეთოდიკები და მიდგომები ფრაგმენტულია, არასრულყოფილია და ზედაპირულია.

ინვესტიციის საპროგნოზო ეფექტურობის გათვლის მარტივი მიდგომები ინვესტორს დიდი პრობლემის ქვეშ აყენებს. ხშირად საინვესტიციო პროგრამის განხორციელების დროს წარმოიშობა წინასწარ გაუთვლელი სირთულეები და პრობლემები, რომელთა მოგვარება ინვესტორს კორუფციული თუ პროტექციონისტული გზებით უხდება.

ქვეყანაში თითქმის არ არსებობს გამოკვლევების მეცნიერული მიმართულება სამეწარმეო ინვესტიციების პრობლემებისადმი. პრაქტიკამ კი დაადასტურა საინვესტიციო პრობლემების განსაკუთრებულად სიღრმისეული გამოვლინება, რომლის დაძლივისათვის არც ეკონომიკური მეცნიერება აღმოჩნდა მზად, არც საზოგადოება და აქედან გამომდინარე არც ხელისუფლება. ამიტომაცაა, რომ წარმოების დაცემა როგორც საქართველოში, ისე სხვა პოსტსაბჭოურ ქვეყნებში, დროის დიდი მონაკვეთის მანძილზე გრძელდებოდა და მისი შედეგების დაძლივა ძნელად მიმდინარეობს. ყოველივე ადასტურებს არჩეული საკვლევი თემის აქტუალურობას.

მიუხედავად მნიშვნელოვანი მეცნიერული შედეგებისა, რაც მიღებულია ცალკეული ეკონომიკური მიმდინარეობების მიერ, აგრეთვე იმ პრაქტიკულ შედეგებზე რომლებზეც მიაღწიეს ცალკეულმა სახელმწიფოებმა ინვესტიციური პრობლემების დაძლივის საკითხებში, დღესაც მრავალი მეთოდოლოგიური,

მეთოდური და პრაქტიკული საკითხები არ არის საკმაოდ დონეზე შესწავლილი და შემდგომ დამუშავებას საჭიროებს. აღნიშნულის ფონზე განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს ის გარემოება, რომ არ არის ჩამოაყალიბებული საინვესტიციო პრობლემების გადაჭრის გზები და მისი სასწრაფოდ დაძლევის ერთიანი თეორია, თუმცა ამ ბოლო დროს ამ მიმართულებით ეკონომისტთა დიდძალი ძალისხმევა იგრძნობა.

საზოგადოებრივი განვითარების ცალკეულ ეტაპებზე არა მარტო საწარმოო ძალთა განვითარებისაგან და მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიღწევებისაგან, არამედ საზოგადოებრივი შემეცნებისაგან დამოკიდებულებითაც, პოპულარული ხდება ეკონომიკის ესა თუ ის მიმდინარეობა, რომლებიც ასე თუ ისე განაპირობებს საზოგადოების მატერიალური სფეროს ფუნქციონირების დადებით ჭრილში წარმართვას. ასე მაგალითად, ჩვენი საუკუნის ოცდაათიანი წლების ბოლოსათვის ძალზედ პოპულარული გახდა კეინსიალიზმი, რასაც უკავშირებდნენ მსოფლიო კაპიტალისტური ეკონომიკის დიდი დეპრესიიდან გამოსვლას. ომის შემდგომ ფართო პოპულარობით გამოირჩევა მონეტარიზმის მიმდინარეობა და სხვა. ყველა ამ მიმართულებებს უდაოდ შეაქვს დიდი წვლილი საინვესტიციო პრობლემების დაძლევის საკითხების გადაწყვეტაში, მაგრამ ის მაინც ბოლომდე ვერ ამოწურავს ხოლმე საკითხის პრობლემატურ და შინაარსობრივ მხარეებს და გარკვეული დროის შემდეგ პოპულარობას სხვა მიმდინარეობები ჰპოულობენ. ეს არც არის გასაკვირი, რამდენადაც დიალექტიკის მოძრაობის უწყვეტობის კანონის შესაბამისად განუწყვეტლივ იცვლება ის გარემო, სადაც ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკა ფუნქციონირებს. აქედან გამომდინარე განუწყვეტლივ იცვლება ინვესტიციური პრობლემების გამომწვევი ფაქტორები და მათი აბსოლუტური მნიშვნელობები. ამდენად პრობლემიდან გამოსვლის გზებზე და ეკონომიკური კრიტერიუმებიც იცვლება. შედეგად აქტუალური ხდება ესა თუ ის მიმდინარეობა, რომელიც მოცემულ მომენტში, ან დროის გარკვეულ მონაკვეთში უკეთ განაპირობებს ეკონომიკური კრიზისის დაძლევას. დროის დინამიკაში იცვლება საზოგადოების მოთხოვნილებებიც, გემოვნება და მოდაც, ამდენად ინვესტიციების

მოზიდვის სამეწარმეო პრობლემების დაძლევის მიმართულებებიც შეიძლება დროსთან მიმართებაში განსხვავებული იყოს.

საქართველოში არსებული სამრეწველო საწარმოების უმეტესობა ან საერთოდ არ ფუნქციონირებს, ან იგი უმნიშვნელოდაა დატვირთული, თუ არ ჩათვლით ზოგიერთ კვების მრეწველობის საწარმოებს. ამის მიზეზი უპირველეს ყოვლისა, გამოშვებული პროდუქციის არაკონკურენტუნარიანობაა მსოფლიო და შიგა ბაზარზე, განპირობებული ინტეგრაციული პროცესების გაღრმავებით. ესეც საინვესტიციო პრობლემების დაძლევის საკითხებს უაღრესად აქტუალურს ხდის, გარდა ზემოთ აღნიშნულისა კარგი ბიზნეს-გეგმა ინვესტიციის მოზიდვის აუცილებელი, მაგრამ არასაკმარისი ელემენტია. ბიზნეს-გეგმის მომზადების შემდეგ იწყება ინვესტორის ძიების ხანგრძლივი და რთული პროცესი. ბუნებრივია, რომ ეს პროცესი მოითხოვს რესურსებს-დროს, ფულს, ენერჯიას და სხვ. საერთოდ თავისუფალი ფულადი სახსრების მქონე მეწარმე დაინტერესებულია ფულის მოცულობის გადიდებით, ამისათვის მან ფული მომგებიან საქმეში უნდა დააბანდოს და საქმის წარმატებით წარმართვის შედეგად ნამატი თანხა მიიღოს. ამ პროცესს ინვესტირების პროცესი ჰქვია, მთავარ მოქმედ პირს კი ინვესტორი. ცხადია, ინვესტორს სურს ინვესტირების პროცესის დასრულების შემდეგ მაქსიმალური მოგება მიიღოს, ამიტომ მისთვის მთავარია ფულის დაბანდების მიზანი, ანუ საქმე, სწორედ განსაზღვროს და წარმართოს. ამ მიზნის წარმატებით გადასაწყვეტად მას უნდა ჰქონდეს საინვესტიციო ობიექტზე სრულყოფილი წარმოდგენა და შეეძლოს თავისი რესურსების მასთან ოპტიმალური მისადაგება.

ბოლო ათწლეულია საქართველოს ეკონომიკა დეგრადაციის და სტაგნაციის გზას ადგას. აქ თავმოყრილი საწარმოო სიმძლავრეები განუწყვეტლივ მცირდება, ხოლო არსებული სიმძლავრეები მინიმალურადაა დატვირთული, ეს შეეხება სახალხო მეურნეობის ყველა დარგს, რომელთა შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მრეწველობის უმოქმედობა. საინვესტიციო პრობლემების დაძლევის საკითხები მჭიდროდ უკავშირდება წარმოების ეფექტიანობას. თუ მოხერხდება ეფექტიანობის ამაღლება, დაიძლევა საინვესტიციო პრობლემებიც. მართალია პრობლემებიდან გამოსვლის საკითხები ქართულ ეკონომიკურ ლიტერატურაში

ჯერჯერობით ნაკლებად განიხილება, მაგრამ იგი მჭიდრო კავშირშია წარმოების ეფექტიანობის, სტრუქტურული ცვლილებების და კადრების საკითხებთან, რომლებისადმი მიძღვნილი აქვთ შრომები ასეთ გამოჩენილ ქართველ მეცნიერ-ეკონომისტებს, როგორებიცაა: პ. გუგუშვილი, ა. გუნია, ვ. მელქაძე, ნ. ჭითანავა, გ. მალაშხია, თუმცა თანამედროვე ეტაპზე წარმოშვებული პრობლემატური საკითხები არ შეიძლება სრულად ყოფილიყო ეკონომიკურ ლიტერატურაში გაშუქებული. ეს განაპირობა ბოლო ათწლეულში საქართველოს ეკონომიკაში განხორციელებულმა ფუნდამენტურმა ცვლილებებმა. უპირველესად შეიცვალა საკუთრების ფორმა. თუ ჯერ კიდევ რამდენიმე წლის წინ ეკონომიკა წარმოდგენილი იყო სახელმწიფო საკუთრების დომინანტური მდგომარეობით, დღეისათვის დომინანტის როლი კერძო საკუთრებასა და კერძო ინიციატივას უკავია. საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობები რეგულირდებოდა, უფრო მეტიც, ხორციელდებოდა მხოლოდ სახელმწიფო სავაჭრო ორგანიზაციების მეშვეობით. დღეს აღნიშნული პროცესი თავისუფალია, რამაც ძირეულად შეცვალა ინტეგრაციის დონე და მიმართულებები. წარმოიშვა და ყალიბდება საბაზრო ინფრასტრუქტურა, რაც საქართველოს ეკონომიკისათვის ახალია და ა.შ. ამ ასპექტებმაც სხვასთან ერთად განაპირობა ჩვენს მიერ სადისერტაციო კვლევის თემის შერჩევა.

პოსტსაბჭოთა ქვეყნების უმეტესობა საინვესტიციო პრობლემის გადაჭრის გზების ძიებაში იმყოფება, რასაც საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციები და ეკონომისტებიც აღიარებენ, საქართველო მათ შორის ერთ-ერთ ყველაზე სავალალო მდგომარეობაშია. შედეგად, უმუშევრობა საშიშ მასშტაბებს აღწევს, განუწყვეტილად იზრდება იმ ადამიანთა რიცხვი, რომელთა შემოსავლები საარსებო მინიმუმზე ნაკლებია, მკვეთრად უარესდება სოციალური ფონი, იზრდება მიგრაცია სხვა ქვეყნებში. ყოველივე ამას კი განაპირობებს უკვე პერმანენტულად ქცეული საინვესტიციო პრობლემები, რომლის სასწრაფო დაძლევა გადაუდებელი ამოცანაა. ამდენად ამ პოზიციებიდანაც თემის აქტუალობა ცხადია.

კვლევის მიზანი და ძირითადი ამოცანები. დისერტაციის ძირითადი მიზანია საქართველოს საინვესტიციო პრობლემების მეთოდოლოგიური და მეთოდური საკითხების დამუშავება, ინვესტიციის დაბანდების მართვა და ოპტიმიზაცია, რითაც

ინვესტორი უფრო გააზრებულად იმოქმედებდა, როგორც საინვესტიციო პროგრამის განხორციელების წინა საპროექტო სტადიაზე, ასევე მნიშვნელოვანია საინვესტიციო პროცესის მიმდინარეობისას პრაქტიკული რეკომენდაციების ჩამოყალიბება, ამ ძირითადი მიზნის მიღწევისათვის საჭიროა შემდეგი ამოცანების გადაწყვეტა:

- განისაზღვროს მრეწველობაში ინვესტიციების მოზიდვის ჩვენეული ხედავ, მისი არსი. გაანალიზდეს საქართველოს ეკონომიკის წარმოშევა და განვითარება. საქართველოს ეკონომიკის პოტენციალურ შესაძლებლობათა ჩამოყალიბება და მისი ადგილი მსოფლიო ეკონომიკაში;
- დამუშავდეს პრობლემები დაკავშირებული გლობალურ და დარგობრივ ეკონომიკური კრიზისთან, მასთან კავშირში გამოირჩეს ის პრიორიტეტები, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელი იქნება საქართველოში ეკონომიკური კრიზისის დაძლევა;
- დაზუსტდეს საქართველოს მრეწველობაში ინვესტიციების მოცულობის დაცემის მიზეზ - შედეგობრივი კავშირი საერთოდ საქართველოს ეკონომიკურ პრობლემებთან. სანვესტიციო პრობლემებით განპირობებული ძირითადი ფაქტორების გამოვლენა და დახასიათება. მრეწველობის დაჩქარებული განვითარებისათვის აუცილებელ ეკონომიკურ ამოცანათა სპექტრის წარმოჩენა, კონკრეტული რეკომენდაციების ჩამოყალიბება იმ ამოცანათა გადაჭრის მიზნით, რომელიც განაპირობებს საქართველოს მრეწველობის კრიზისიდან გამოსვლის დაწყებას და მის შემდგომ განვითარებას;
- განხორციელდეს მაკროეკონომიკური მართვის ეფექტიანობის კავშირის კვლევა მრეწველობის ეკონომიკურ ვარდნასთან მიმართებაში;
- დახასიათდეს მიკროეკონომიკური მართვის პრობლემები და მისი გაუმჯობესების გზები წარმოების ეფექტიანობის ამაღლებასა და საბოლოოდ კრიზისის დაძლევაში;
- ჩამოყალიბდეს საბაზრო ინფრასტრუქტურის განვითარების პრობლემები და მისი დაძლევის გზები, როგორც კრიზისის დაძლევის ერთ-ერთ მაგისტრალური მიმართულება;

— გადაწყდეს იმ ეკონომიკურ ღონისძიებათა სისტემა, რომლებიც ხელს შეუწყობენ მრეწველობის კრიზისიდან გამოსვლას.

კვლევის ობიექტი და საგანი სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის ობიექტია საინვესტიციო მრეწველობის ეკონომიკური პრობლემების დაძლევის მეთოდოლოგიური და მეთოდური საკითხები საბაზრო ეკონომიკის განვითარების დღევანდელი დონის გათვალისწინებით.

კვლევის მეთოდოლოგია და მეთოდика სადისერტაციო შრომის მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს ეკონომიკური თეორია. ზოგადად, თანამედროვე მენეჯმენტის, წარმოების ორგანიზაციის, დაგეგმვისა და მარკეტინგის თეორიები. ნაშრომში ფართოდ არის გამოყენებული უცხოელი და ქართველი მეცნიერების მიერ შესრულებული სამეცნიერო გამოკვლევები, მეთოდოლოგიური და მეთოდური ხასიათის მონოგრაფები.

სტატიები საინვესტიციო პრობლემების შესახებ მეწველობაში და მისი აღმოფხვრის ცალკეული ასპექტების შესახებ. ამასთან ერთად გამოყენებულია საქართველოს სხვადასხვა ოფიციალური უწყებების მასალები, ტასისის პროგრამით განხორციელებული გამოკვლევები, საქართველოს პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისის მიერ დამუშავებული საკითხები და ა.შ. ნაშრომში გამოყენებულია მეცნიერული გამოკვლევის ანალიზის და სინთეზის, სტატისტიკური, მატემატიკური, დიალექტური და სისტემური მიდგომის მეთოდები, აგრეთვე სხვადასხვა მეცნიერთა დებულებები.

მეცნიერული სიახლე. სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი სიახლე არის, რომ იგი საქართველოს სინამდვილეში არის ერთერთი პირველი მცდელობა მიძღვნილი საქართველოს მრეწველობაში საინვესტიციო პრობლემებისადმი. პრობლემების დაძლევის მაკრო- და მიკროეკონომიკური ფაქტორების გამოვლენისა და სისტემატიზაციისადმი. აქედან გამომდინარე კვლევის ნოვატორობა გამოიხატება შემდეგი კერძო სიახლეებით;

— გაანალიზებულია საქართველოში მრეწველობისა და საბანკო სექტორის წარმოშობა და განვითარება, დახასიათებულია ინვესტირების პრობლემები

საერთოდ და მათი გამოვლენა საწარმოო სიმძლავრეთა განვითარების დინამიკაში.

- გაკეთებულია დასკვნა, რომ მეწველობაში საინვესტიციო პრობლემების დაძლევის ერთიანი და სტანდარტული თეორია არ არსებობს და ვერც იარსებებს იმდენად, რამდენადაც გარემოებები რომლებიც განაპირობებენ ინვესტირების პროცესს, ერთნაირი არასოდეს არ არის. თუმცა აღიარებულია ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების პრინციპი ინვესტიციების ზრდის ზოგად თეორიად. ამდენად რეგულირების ეფექტიანობით განისაზღვრება ინვესტიციების მოზიდვა და მისი მოცულობაც. ამ კუთხითაა აუცილებელი მრეწველობაში ეკონომიკური პრობლემის დაძლევის გზების ძიებაც;
- დღეს მრეწველობა უნდა გახდეს საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორიტეტი, ამიტომ მრეწველობაში მცირე ბიზნესს ხელიშეწყობა სჭირდება. მას ქვეყნისათვის ბევრი სიკეთის მოტანა შეუძლია. საქართველო სადაც ბოლო ათწლეულების მანძილზე ღრმა საინვესტიციო პრობლემებს განიცდის, შედეგად უკიდურესად შემცირდა არამართო სამრეწველო პროდუქციის მოცულობა, არამედ მრეწველობაში დასაქმებულთა რიცხოვნობა, საწარმოო სიმძლავრეებიც განიცდიან რაოდენობრივ შემცირებას მათი დემონტაჟისა და ექსპორტის გზით, ხოლო არსებული სიმძლავრეები მორალური ცვეთის დამთრგუნველ გავლენას განიცდიან. ამიტომ თუ სასწრაფოდ არ იქნა ხელშეწყობა გადამამუშავებელი მრეწველობის ფუნქციონირებისადმი, დიდია მისი საერთოდ განადგურების პერსპექტივა, რაც თავის მხრივ ხანგრძლივად დაასამარებს ინდუსტრიულ ქვეყნად აღდგენის იმედსაც. ამ ამოცანის გადაწყვეტის მიზნით სადისარტაციო ნაშრომში განიხილება და სისტემატიზირდება ის ობიექტური და შედარებით სუბიექტურ ფაქტორთა ერთობლიობა, რომელთა დროზე გადაწყვეტა უზრუნველყოფს მრეწველობის აღდგენას;
- უკანასკნელ პერიოდში საქართველოში მიმდინარეობს ფართო მასშტაბიანი პრივატიზაცია, მისი განხორციელების მიუხედავად პრივატიზებული საწარმოების აბსოლუტური უმრავლესობა ისე, როგორც ჯერ კიდევ

სახელმწიფო საკუთრებაში მყოფი სამრეწველო საწარმოები უმოქმედოდ არიან. აქედან გამომდინარე არსებობს რაღაც ობიექტური ხელისშემშლელი პირობები, რომლებიც წარმოების მუხრუჭად გვევლინება. ამ პირობებიდან სადისერტაციო ნაშრომში განიხილება მოქმედი საგადასახადო სისტემა და გადასახადების განაკვეთების სიდიდეები წარმოების ეფექტიანობასთან მიმართებაში. შემოთავაზებულია კონკრეტული რეკომენდაციები საგადასახადო სისტემის მასტიმულირებელი როლის წარმოშობისა და განვითარებისათვის;

- კარგა ხანია ისტორიას ჩაბარდა პროდუქციის განაწილების ცენტრალიზებული სისტემა, მაგრამ მიუხედავად ამისა საქართველოში ვერ განვითარდა თანამედროვე საბაზრო ინფრასტრუქტურა, ეს შეეხება, როგორც სასაქონლო ბირჟებს, ასევე საფონდო და ფასიანი ქაღალდების ბაზარს. ამიტომ ნაშრომში გაანალიზებულია ამ მდგომარეობის გამომწვევი მიზეზები და დასახულია მისი განვითარების გზები;
- მრეწველობის საინვესტიციო პრობლემების გადაჭრის რეკომენდაციები, კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, ჩამოყალიბებულია სისტემურ ღონისძიებათა სახით, რომელიც ითვალისწინებს შემდეგ ძირითად მიმართულებებს: საგადასახადო სისტემის სრულყოფა, სახელმწიფო დახმარება და ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემოს შექმნა, საბაზრო ინფრასტრუქტურის განვითარებისადმი მაქსიმალური ხელშეწყობა, ტექნიკური პერსონალის მომზადებისადმი ხელშეწყობა, საბანკო საქმის განვითარება და ფინანსური სისტემის სრულყოფა, მენეჯმენტის ორგანიზაცია.

სადისერტაციო ნაშრომის მეთოდოლოგიური და თეორიული მნიშვნელობა.
გამოიხატება იმაში, რომ იგი შეიძლება გამოყენებული იქნას ინვესტირების თეორიის შემდგომი დამუშავებისათვის, მრეწველობის განვითარების ეკონომიკური თეორიის სრულყოფისათვის. დისერტაციის თეორიულ ნაწილში მიღებული შედეგები წარმოადგენს ეკონომიკური კრიზისების ზოგადი თეორიის

გაუმჯობესების მცდელობას და ამ მიმართებით ერთიანი მიდგომის ჩამოყალიბების საქმეში დადებით როლს შეასრულებს.

სადისერტაციო ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა. სადისერტაციო ნაშრომში მიღებული დასკვნების პრაქტიკული რეალიზაცია ხელს შეუწყობს მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობის მკვეთრ ამაღლებას და უმუშევრობის დონის შემცირებას, აქედან გამომდინარე ყველა დადებითი შედეგებით.

სადისერტაციო ნაშრომში ჩატარებული კვლევის შედეგებს და მიღებულ რეკომენდაციებს აქვს უდიდესი მნიშვნელობა სახელმწიფო სახელისუფლო სტრუქტურებისათვის, იმ მაკროეკონომიკური ღონისძიებების განხორციელებისათვის, რომლებიც უზრუნველყოფენ საქართველოს ღრმა საინვესტიციო პრობლემების და მათ შორის მრეწველობის კრიზისის დაძლევის პროცესის განხორციელების დაწყებას. აქედან გამომდინარე მიღებული რეკომენდაციები შეიძლება გამოყენებული იქნას საგადასახადო კოდექსში ცვლილებების შეტანისათვის, კანონში “ფასიანი ქაღალდებით ვაჭრობის შესახებ” სრულყოფის ღონისძიებათა გატარებისათვის, საფონდო ბირჟების შესახებ კანონის პროექტის დამუშავებისათვის და ა.შ. ამასთან ერთად ეკონომიკის სამინისტროს შეუძლია მრეწველობის დარგისათვის გაითვალისწინოს ნაშრომში მიღებული რეკომენდაციები.

სადისერტაციო ნაშრომის აპრობაცია და პუბლიკაციები. სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შედეგები მოხსენდა თ.ს.უ პ.გუგუნიისვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენციაზე „ეკონომიკა-XXI საუკუნე“ 2017წ, აგრეთვე სტუ-სტუდენტთა 85-ე ღია საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაზე. კვლევის ძირითადი შედეგები გამოქვეყნებულია ოთხ სამეცნიერო სტატიაში, რომლებიც დაბეჭდილია მაღალრეიტინგულ, რეფერირებად ჟურნალებში.

ნაშრომის სტრუქტურა და მოცულობა. დისერტაცია შედგება, 3 ნაწილის, 7 თავის, ძირითადი დასკვნების და გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხისგან. ნაშრომი მოიცავს 168 გვერდს. მათ შორის ცხრილებს და ნახაზებს.

II. ნაშრომის მოკლე შინაარსი

გასულ საუკუნეში არსებული ჩავარდნები ჩვენს ეკონომიკურ ლიტერატურაში საკმაოდაა განხილული, მაგრამ ეს განხილვა მიმდინარეობდა მარქსიზმის პოზიციებიდან, უფრო სწორად ჩვენი მეცნიერება არსებითად იმეორებდა მარქსიზმის შეხედულებას ეკონომიკური კრიზისების შესახებ. ამიტომ ჩვენ შევეცდებით გასულ საუკუნეში არსებული პრობლემები დღევანდელი გადასახედიდან დავახასიათოდ. საინვესტიციო პრობლემების წარმოშევა ყოველთვის ეფუძნება წარმოებას და მოხმარებას შორის შეუსაბამობას, ანუ წარმოებული პროდუქცია ბაზარზე მიწოდების ფასის შესაბამისად, ხოლო ფასი თვითღირებულებისაგან გამომდინარე სუსტად ექვემდებრება შემცირებას, ვერ პოულობს მოთხოვნილებას, უფრო ზუსტად იმ ფასში, რა ფასადაც იგი ბაზარს მიეწოდება, ვერ პოულობს საჭირო რაოდენობის მომხმარებელს სხვადასხვა ობიექტურ მიზეზთა გამო ანუ ირღვევა ბალანსი მიწოდება-მოხმარებას შორის. წარმოიშევა ერთგვარი ჭარბი წარმოება, ამიტომ ამ კრიზისებმა “ჭარბწარმოების ეკონომიკური კრიზისების” სახელწოდება მიიღეს.

თავისუფალი კონკურენციის პირობებში იქმნება გარკვეული შეუსაბამობა წარმოებული საქონლის ან შეთავაზებული მომსახურეობის ზრდის ტემპებსა და ამ საქონელზე (ან მომსახურეობაზე) მოთხოვნილების ზრდას შორის. ყოველთვის არსებობს რაღაც დოზით გაუწონასწორებლობა. რაც უფრო იზრდება გაუწონასწორებლობის მასშტაბი, მით უფრო ვუახლოვდებით საინვესტიციო პრობლემების წარმოშობას. თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მოთხოვნის ისაზღვრება არა საზოგადოების წევრთა ფიზიკური და სულიერი მოთხოვნილებების სიდიდით, არამედ ამ მოთხოვნილებებთან მყიდველუნრიანობის შესაბამისობით. მოთხოვნის შესახებ თავისუფალი კონკურენცია ყოველთვის ორი ურთიერთსაპირისპირო ტენდენციით ხასიათდება. ერთი მუდამ მოთხოვნის გადიდებისკენაა მიმართული, მეორეკი-შემცირებისკენ. პირველი გამომდინარეობს მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის გავლენით წარმოებულ საქონელზე ფასების

შემცირებით, რაც ამ საქონელს ფართო მასებისათვის ხელმისაწვდომს ხდის, რის გამოც რეალური მოთხოვნილება ამ საქონელზე იზრდება. ეკონომიკის მეცნიერების განვითარება რამდენიმე პერიოდად თუ მიმდინარეობდა იყოფა, რომელსაც სხვადასხვა მეცნიერებები განსხვავებული ნიშნების მიხედვითაღაგებენ. სოციალიზმის დროს ჩვენთან მიღებული იყო ეკონომიკური მეცნიერების დაყოფა მარქსიზმად და ბურჟუაზიულ ეკონომიკურ მიმდინარეობებად. ზოგჯერ კი ბურჟუაზიულ ეკონომიკაში გამოჰყოფდნენ კლასიკურ ეკონომიკურ სკოლას და მასში გულისხმობდნენ მარქსამდელ ეკონომიკურ გამოკვლევებს და მათავტორებს, ლომარქსისშემდგომი ეკონომიკური თეორიები მოიხსენიებოდნენ, როგორც თანამედროვე ბურჟუაზიული ეკონომიკური მიმდინარეობები. კეინსის თეორიის მიხედვით “კლასიკურ ეკონომიკურ სკოლად” მოიაზრება ყველა მანამდე არსებული მიმდინარეობა, მაშინ როცა თვით კარლ მარქსი “კლასიკურ” თეორიაში გულისმობდა მხოლოდ ადამ სმიტისა და დავით რიკარდოს მოძღვრებას, მოგვიანებით ამ ტერმინის ცნება გაფართოვდა და მასში გულისხმობდნენ როგორც მარქსამდე ეკონომიკურ მოძღვრებებს. ასევე ისეთ ორთოდოქს ეკონომისტსაც, როგორც იყო ჯონ სტიუარტ მილი. რატქმაუნდა თვით მარქსის ჩათვლით შემდეგი დაყოფა ითვალისწინებდა “კლასიკურიდან” ცალკე ნეოკლასიკური” სკოლისგამოყოფას, რომლის დამაარსებლად აღიარებულია ალფრედ მარშალი. ამავემიმდინარეობაში იგულისხმება კემბრიჯის ჯგუფი ა.პიტის მეთაურობით. ზოგიერთი თანამედროვე ეკონომისტების აზრით ტერმინ “კლასიკურში” იგულისხმება ადამ სმიტისა და დავით რიკარდოს მოძღვრებები, ამასთანავე ცალკე გამოყოფენ არქსიზმს, ნეოკლაციზმს, მარჟინალიზმს, კეინსიალიზმს, მონეტარიზმს და ინსტიტუციურ–სოციოლოგიურ მომართულებებს. ყველა ჩამოთვლილი მიმართულებები ეკონომიკური მდგომარეობის ზოგადი დახასიათებისათვის აუცილებლად იყენებს შემდეგ სამ ძირითად პარამეტრს, ესენია: წარმოების მოცულობა, უმუშევრობის დონე და ფასების სიდიდე (ინფლაცია). კრიზისი აუცილებლად გულისხმობს წარმოებული მთლიანი შიდა პროდუქციის მოცულობის საგრძნობ შემცირებას, რაც გამოწვეულია მისი რეალიზაციის შეუძლებლობით უფრო ზუსტად რეალიზაციის შეძლების მდგომარეობით, მას კი თავის მხრივ მოჰყვება ბაზარზე ფასების ცვლილება, ადგილი აქვს უმუშევართა დონის

გადიდებას ესენი კი თავისთავად მიუთითებს ეკონომიკის მძიმე მდგომარეობაზე ანუ კრიზისის დადგომაზე.

ეკონომიკური მდგომარეობის ძირითად მაკროეკონომიკურ პარამეტრებად დღემდე არსებული ყველა ეკონომიკური მეცნიერებათა მიმართულებები მეტნაკლებად იყენებენ შემდეგ მაჩვენებლებს: წარმოებული პროდუქციის მოცულობას, უმუშევრობის დონეს და ინფლაციას. ამასთან წარმოებული პროდუქციის მოცულობას გამოხატავენ “მთლიანი შიდა პროდუქტის”, “ერთობლივი საზოგადოებრივი პროდუქტის”, “ეროვნული შემოსავლის”, “ეროვნული პროდუქტის” და სხვა სახელწოდებებით. ყველაზე ხშირად კი ეკონომიკურ მდგომარეობას გამოხატავენ მთლიანი ეროვნული პროდუქტის მოცულობით. ესაა ეკონომიკის სფეროში შექმნილი საერთო საქონელი და მომსახურეობა. მას ხშირად უწოდებენ “მთლიან შიდა პროდუქტს” (მშპ). მშპ-ის მოცულობის შემცირება, დეპრესიის მიმანიშნებელია, როდესაც ადგილი აქვს ქვეყნის ეკონომიკის მშპ-ს გაზრდას, მაშინ დადებითი ტენდენციებით ხასიათდება ისეთი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლებიც, როგორცაა უმუშევრობის დონე და ინფლაცია. საბოლოო ჯამში კი ადგილი აქვს საზოგადოებრივი მოთხოვნილებების უკეთ დაკმაყოფილებას, რაც ამ მატერიალური წარმოების საბოლოო მიზანს წარმოადგენს.

ინფლაციის გამომწვევი მიზეზები სხვადასხვაა, ხოლო თვითონ ინფლაცია მაკროეკონომიკურ დონეზე გვევლინება, როგორც შეუსაბამოა ერთობლივ მოთხოვნილებასა და მიწოდებას შორის. ასეთი შეუსაბამოა არღვევს მათ შორის ღირებულებით ბალანსს. ინფლაციური პროცესების შეფასების სხვადასხვა მიდგომაა ეკონომიკურ ლიტერატურაში. კეინსიალიზმი ინფლაციას, როგორი ტემპითაც არ უნდა ხასიათდებოდეს იგი, ერთმნიშვნელოვნად განიხილავს ეკონომიკის უარყოფით მოვლენად და მოუწოდებს შესაბამის სახელმწიფო რეგულირების ორგანოებს მისი მინიმუმამდე შემცირებისაკენ. ასეთი შეხედულების ჩამოყალიბებას ხელი შეუწყო პირველ რიგში დიდი დეპრესიის პერიოდში ინფლაციური პროცესების არსებობამ. საპირისპიროს ამტკიცებს მონეტარისტული თეორია. მათი შეხედულებით ინფლაციის არსებობა არა მარტო გარდაუვალი, არამედ აუცილებელი და სასურველია

ეკონომიკური სისტემის ნორმალური ფუნქციონირებისათვის. მონეტარისტები ინფლაციის გარკვეულ ზომასთან აკავშირებენ ეკონომიკის აღმავლობას. გამოშვებულ პროდუქციაზე მოთხოვნილების გაზრდას და უმუშევრობის შემცირებას. მსგავსი პოზიცია უკავია „ახალი ეკონომიკური სკოლის“ წარმომადგენლებსაც. იმ მნიშვნელოვან პრობლემებს შორის, რომლებიც გავლენას ახდენენ საქართველოს საბანკო სისტემის ფორმირების პროცესში ეროვნული ეკონომიკის და მრეწველობის აღორძინებაზე უმნიშვნელოვანესს წარმოადგენს ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის სწორად განსაზღვრა. ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა მოწოდებულია გადაწყვიტოს ისეთი ამოცანები, როგორცაა: 1. ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა; 2. ეროვნული ვალუტის სტაბილურობა; 3. მოსახლეობის რაციონალური დასაქმება; 4. ოპტიმალური საგადასახადო ბალანსის ფორმირება. ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის მთავარი ამონაცნა უნდა იყოს ისეთი ღონისძიებების შემუშავება და მათი პრაქტიკული რეალიზაციისთვის ისეთი შესაბამისი მექანიზმების შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს ფულის მასის მოძრაობის ოპტიმალურ დინამიკას, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელი იქნება როგორც ინფლაციური პროცესების შეჩერება, ასევე წარმოების განვითარების სტიმულირება. აღნიშნულის მისაღწევად აუცილებელია მოქნილი ბანკთაშორისი დაკრედიტების განვითარება, უპერსპექტივო საბიუჯეტო დაფინანსების შემცირება და საკრედიტო ემისიის რაციონალური მართვა.

საერთო ეკონომიკური კრიზისის ფონზე შესაძლებელია და პრაქტიკაში ასედაც ხდება, რომ ცალკეული დარგები წარმოების დაცემის სხვადასხვა ტემპებით ხასიათდებიან. ეკონომიკური კრიზისი დარგებს მეტ-ნაკლები ინტენსივობით ეხება. ამ შემთხვევაში მიზანშეწონილია გლობალურ კრიზისთან მიმართებაში გამოიკვეთოს დარგობრივი კრიზისი, არა როგორც ცალკე აღებული და იზოლირებული გლობალურისაგან, არამედ მისი თანმდევი და პარალელური. ამ შემთხვევაში დარგობრივი კრიზისის დახასიათებისათვის, უპირველესად მოცემული და რგისსტრუქტურული მაჩვენებლები გამოიყენება, რომელიც საშუალებას იძლევა განისაზღვროს ამ დარგის მიერ გამოშვებული პროდუქციის და შესრულებული სამუშაოების მოცულობის ხვერდითი წილი მთლიან შიგა პროდუქტში ან ეროვნულ შემოსავალში. პროდუქციის მოცულობასთან ერთად შეიძლება გამოყენებული იქნას

მომუშავეთა რიცხოვნების და გამოყენებული ძირითადი კაპიტალის ხვედრითი მაჩვენებლები.

მრეწველობის ინვესტირებაში მონაწილეობს უცხოური და საქართველოს ბანკები. ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის განცხადებით: საქართველოში ბანკის პრიორიტეტები მომდევნო სამი წლის განმავლობაში იფოკუსირებული იქნება კერძო სექტორში ინვესტიციების ზრდაზე, ენერჯო სექტორის მოდერნიზებაზე და საქართველოს რეგიონალური და გლობალური ეკონომიკური ინტეგრაციის ხელშეწყობაზე. ბანკი მხარს დაუჭერს საქართველოს მთავრობის პრიორიტეტს გახადოს ზრდა უფრო სოციალურად მიმართული, მაგალითად: მუნიციპალური მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესების, საქართველოს ნაკლებად განვითარებულ რეგიონებში. საქართველოში ბანკის საქმიანობა ფოკუსირებული იქნება შემდეგ სფეროებზე:

1. კერძო ინვესტიციების ხელშეწყობა - ბანკი გააგრძელებს ოპერაციებს კერძო სექტორის კლიენტებთან პირდაპირ და არაპირდაპირ დაფინანსების მიმართულებით საქართველოში მოქმედი კერძო ბანკების საშუალებით;
2. ენერჯეტიკის სექტორის მოდერნიზაციის დასრულება - ბანკი დაასრულებს ენერჯეტიკის სექტორში ადრე დაწყებულ პროექტებს, რომელთა მიზანია ენერჯის წარმოების ზრდა და საექსპორტო ბაზრების წვდომა;
3. საქართველოს რეგიონალური და გლობალური ეკონომიკური ინტეგრაციის მხარდაჭერა-ბანკი ფოკუსირებული იქნება პროექტებზე სხვადასხვა სფეროებში, ინფრასტრუქტურის, ლოჯისტიკის, ტელეკომუნიკაციების და ფინანსური სექტორის ჩათვლით, რაც ხელს შეუწყობს ტრანსეკონომიკურ აქტივობებს. რეფორმების პროცესში საქართველოს მიერ მიღებული კრედიტები შეიძლება შემდეგ ჯგუფებად დაიყოს:
  1. **ტექნიკური კრედიტები** - რომლებსაც საფუძლად დაედო ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებთან (რუსეთი, სომხეთი, აზერბაიჯანი, ყაზახეთი, უზბეკეთი) სავაჭრო - ეკონომიკური ურთიერთობების შედეგად წარმოქმნილი დავალიანება

(დაახლოებით 13%);

2. **სასაქონლო კრედიტები** - რომელსაც საფუძვლად დაედო მოწოდებული პროდუქციის შედეგად წარმოქმნილი დავალიანება (დაახლოებით 45%);

3. **სარეაბილიტაციო კრედიტები** - მისი საფუძველი ამსოფლიო საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებისა და ცალკეულ სახელმწიფოების მიერ მოცემული სესხები ამა თუ იმ დარგის აღდგენა - განვითარებისათვის (დაახლოებით 37%).

მრეწველობის ეკონომიკური კრიზისის დაძლევა შეუძლებელია საქართველოში მაკროეკონომიკური მართვის ეფექტიანობის ამაღლების გარეშე. უფრო სწორად ჯერ-ჯერობით საქართველოს მაკროეკონომიკური მმართველობა საერთოდ არ ხასიათდება ეფექტიანობით. მის გარეშე კი შეუძლებელია შეიქმნას წარმატებული სამეწარმეო და ბიზნეს გარემო. თუ კონკრეტული საწარმოთა ფუნქციონირების შედეგები უმეტესწილად თვით ამ საწარმოს მენეჯმენტით და მასთან დაკავშირებული ადგილობრივი ფაქტორებით განისაზღვრება, როდესაც საქმე გვაქვს ეკონომიკის დაცემასთან ან მისი რომელიმე დარგის - ჩვენს შემთხვევაში მრეწველობის კრიზისთან, მაკროეკონომიკურ ღონისძიებათა წვლილი მოვლენათა განვითარებაში განუსაზღვრელია.

ეკონომიკის განვითარების ერთ-ერთი ძირითადი მუხრუჭი სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკისადმი უნდობლობაა. აღნიშნული ყალიბდება ეკონომიკის მართვის ცენტრალური ორგანოების მიერ ზოგჯერ გამოცხადებული შეღავათების გაუქმებით. მაგალითად, ეკონომიკის სტიმულირებისათვის მთავრობამ შეიძლება გამოაცხადოს ინვესტიციათა შეღავათიანი დაბეგვრის პოლიტიკა, ხოლო შემდეგ სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტურობის აღმოფხვრის მოტივით, უარი თქვას მასზე. ასეთ ქმედებებს საქართველოში ბოლო ათწლეულის განმავლობაში რამდენჯერმე ჰქონდა ადგილი. მეორე რიგის მაგალითია სახელმწიფოს მხრიდან პატენტის დაუცველობა. როდესაც სახელმწიფო არ გამოდის გარანტად პატენტის მოქმედების მთელი ნორმატიული დროის პერიოდში აღმოჩენებისა და გარიგებების ავტორთა აქსკლუზიური უფლებების უზრუნველსაყოფად. ასეთი არათანმიმდევრული პოლიტიკის შედეგად ინვესტორები უბრალოდ იზღვევენ თავს და არ ახორციელებენ

ბიზნესში ინვესტიციას. ეკონომიკური აგენტების პოლიტიკის ეფექტიანობა მინიმუმამდე ეცემა. ეკონომიკური დაცემის თავიდან აცილებისას მძლავრი მაკროეკონომიკური იარაღია სწორი მონეტარული პოლიტიკის გატარება. არა მარტო მონეტარისტების მიერ, არამედ ეკონომისტთა აბსოლუტური უმრავლესობის მიერაც, აღიარებულია, რომ ღროის მოკლევადიან პერიოდში, მაშინ როდესაც მოსალოდნელია ინფლაცია, სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს რომელიმე იმ დარგის ფინანსური დახმარება, რომელიც ამას ყველაზე მეტად საჭიროებს და შემდეგ იდიკატორული ეფექტით ეკონომიკურ პროცესებს სტიმული მოეცემა, თუნდაც ეს მოხდეს ფულადი მისიის გადიდებითა და შესაბამისად ინფლაციის ზრდით. მაგრამ საქართველოში ასეთი მაკრო ეკონომიკურ მექანიზმის არეალი არსებული სიტუაციის გამო, ძალზედ შეზღუდულია. შეზღუდულია იმიტომ, რომ ჯერ ერთი ლარს დაკარგული აქვს ნდობა მოსახლეობაში, იგი თითქმის ვერ ასრულებს ფულის ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციას — დაგროვების ფუნქციას. ლარი არაკონვერტირებადია საქართველოს გეოგრაფიულ საზღვრებს გარეთ და ნაწილობრივ ქვეყნის შიგნითაც. არის ტერიტორიის გარკვეული ნაწილები, სადაც ეროვნული ვალუტა არ არის გაცვლის ერთადერთი საშუალება, ამასთან მოსახლეობაც და ფირმებიც ამჯობინებენ ქვეყნის შიგნითაც კი დეპოზიტზე იქონიონ მხოლოდ საზღვარგარეთული ვალუტა აშშ დოლარი ან ევრო. ამდენად ეროვნულ ბანკს სხვა საშუალება არ აქვს, გარდა იმისა, რომ ლარი მიაბას, რომელიმე უცხოურ ვალუტას. ამჟამად ქართველოს უმთავრეს ამოცანას მეწარმეობის განვითარებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნა წარმოადგენს. ქვეყანაში მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიკური რეფორმების გარკვეული წარმატების მიუხედავად, ეკონომიკაში შექმნილი მდგომარეობა კვლავ მძიმეა. არსებული მდგომარეობიდან გამოსავალია: მაკროეკონომიკური გარემოს ღრმა ანალიზი, რომელშიც აღნიშნულ დარგი ვითარდება; მაკროეკონომიკური ფაქტორების გამოვლენა, რომელიც მასზე ახდენს როგორც დადებით ასევე უარყოფით გავლენას; მათი გავლენის გაზომვა და შეფასება. აღნიშნული ანალიზის ჩატარების შემდეგ უნდა მოხდეს დარგის დაფინანსების წყაროების შერჩევა, სადაც თავისი გადამწყვეტი სიტყვა უნდა თქვას საბანკო სექტორმა. ჩვენი ქვეყნის მოდერნიზაცია, ანუ ძველიდან ახალ

სისტემაზე გადასვლა, გულისხმობს დასავლური ტიპის სახელმწიფოს მშენებლობას. ძველიდან ახალ სისტემაზე გადასვლის პერიოდი შეიძლება დაიყოს 1990 წლიდან 2003 წლამდე და შემდეგ, როცა იყო მცდელობა ეკონომიკური პოლიტიკის კონსოლიდაციის, ეკონომიკური ლიბერალიზაციის და „მოდერნიზაციის“ განახლებული ხედვების გარშემო. მრეწველობის განვითარებაზე გავლენას ახდენს მიკროგარემოს შემდეგი ძირითადი ფაქტორები:

1. ბუნება-ბუნებრივი რესურსები, ტერიტორია, წყალი, ჰაერი, ნედლეული;
2. ტექნიკა-კაპიტალური რესურსები, შენობები, მანქანები ინსტრუმენტები, აღჭურვილობა;
3. შრომითი რესურსები-აქ შედის პერსონალი;
4. ინფორმაცია;
5. მეწარმეობრივი ფორმა, მენეჯმენტი;
6. დაკრედიტება.

ბანკები თავისუფალ ფულად რესურსებს მიმართავენ ეკონომიკის რეალურ სექტორში. ამ შემთხვევაში არ არის მოსალოდნელ, რომ ბანკების ინვესტიცია გაიზრდება. ბანკებისათვის დაკრედიტების სამიზნე ვაჭრობა ხდება სამომხმარებლო სესხების ასეთი მკვეთრი ზრდა შეიძლება ქვეყნის ეკონომიკისათვის სახიფათოც კი იყოს. რაც შეეხება მოსახლეობას, სამომხმარებლო სესხებზე მათი მოთხოვნა ყოველთვის დიდი იყო. მიუხედავად იმისა, რომ მათი შემოსავალი ძალიან ნელა იზრდება, მათი მისწრაფებაა იცხოვრონ კარგად დღეს და არა ხვალ. მოქალაქეები კარგად ვერ თვლიან რამდენად გადახდისუნარიანნი არიან ამავე დროს სამომხმარებლო სესხს არ სჭირდება იპოთეკა და ამ ფაქტორმა განაპირობა დაკრედიტების ზრდა. საფინანსო ბაზრის ინსტრუმენტების შემოსავლიანობის დაცემა ამცირებს ბანკების საინვესტიციო შესაძლებლობებს, ხდის მათ ფინანსურ მდგომარეობას არამყარს. ბანკები ზრუნავენ მიმდინარე ლიკვიდურობის მდგომარეობაზე. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ უკეთესი ეკონომიკური კონიუნქტურის პირობებში ერთობლივი ფინანსური რესურსების

მნიშვნელოვანი ნაწილი საკმარისი არ არის სერიოზული კაპიტალდაბანდებისათვის მრეწველობაში, ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაში. საკრედიტო-საფინანსო სისტემის კრიზისის დაძლევაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სახელმწიფოს როლის გააქტიურებას საინვესტიციო პროცესის უზრუნველყოფაში ანუ უნდა მოხდეს სახელმწიფო გარანტიის მექანიზმის განვითარება. ამალდეს სახელმწიფოს მაკოორდინირებელი როლი საინვესტიციო საქმიანობაში ორგანიზაციული და ინსტიტუციონალური წინაპირობების შექმნაში და ამავე დროს გაიზარდოს სახელმწიფო ინვესტიციების მოცულობა. შეიქმნას ადეკვატური საკანონმდებლო ბაზა, მოხდეს გრძელვადიანი მიზნობრივი ინვესტიციის ჩადებაზე სახელმწიფოს გარანტიების გაცემის პრაქტიკაზე გადასვლა, განხორციელდეს სესხების დაზღვევაზე გადასვლა, რომელიც მიმართული იქნება ინვესტიციების და საწარმოო რისკების დაზღვევასა და გადაზღვევაზე. იმისათვის, რომ ქვეყნის ეკონომიკა და მისი მნიშვნელოვანი დარგი-მრეწველობა გახდეს მოქნილი საგარეო შოკებისადმი უნდა მოხდეს მისი დივერსიფიცირება სხვადასხვა დარგების მიხედვით. საჭიროა ისეთი პროგრამების შემუშავება, რომელთა განხორციელებაც ნაკლები ბარიერებით და რეგულირებით იქნება შემოსაზღვრული. ეს პროგრამები უნდა მოიცავდეს რეგიონების განვითარების გეგმას.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მრეწველობის სხვადასხვა ქვედარგების საქმიანობის გაუმჯობესების უმნიშვნელოვანესი გზაა ფინანსური ინსტიტუტების (საბანკო და არასაბანკო) მხრიდან დაკრედიტების სწორი და მიზანმიმართული პოლიტიკის გატარება.

ზოგადად, ფინანსური ბაზრის მომავალი დამოკიდებულია საფინანსო ბაზრების განვითარებასთან. კერძოდ კი, ისეთი ოპერაციების განხორციელებასთან, როგორცაა ლიზინგი და ფაქტორინგი, რაც წარმატებით შეიძლება შეასრულოს კომერციულმა ბანკებმა. ბანკები კომპრომისის წინაშე დგანან, შეასრულონ მხოლოდ მცირე მოცულობის საბანკო ოპერაციები, თუ გააფართოვონ მომსახურების სპექტრი და მიიღონ შედარებით მეტი შემოსავალი.

საბანკო სფეროში საჭიროა დაინერგოს დეპოზიტის დაზღვევის გამჭვირვალე და

ნათელი სისტემა. ფინანსების ხელმისაწვდომობის ზრდისთვის, შიდა დანაზოგების სტიმულირებასთან ერთად, საჭიროა უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა. უცხოური კაპიტალის შემოდინება, თავის მხრივ გააიფებს საკრედიტო რესურსს და გაზრდის ფინანსებზე ხელმისაწვდომობას. შესაბამისად, გაიზრდება ინვესტიციების მოცულობა ქვეყანაში. ბაზარზე ეროვნული ვალუტის რესურსის ნაკლებობა აიძულებს მეწარმეებს აიღონ სესხი უცხოური ვალუტით და დაექვემდებარონ სავალუტო რისკს. დოლარიზებული სესხები განსაკუთრებით ძვირია მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის, რომელსაც არ გააჩნია სავალუტო რისკის მართვის საშუალებები. შესაბამისად, სახელმწიფო, საბაზრო ინსტრუმენტებით წაახალისებს ლარიზაციას, რათა გაიზარდოს ლარში გაცემული გრძელვადიანი სესხების და ლარში განთავსებული დეპოზიტების მოცულობა. ეს კი მნიშვნელოვნად შეამცირებს მცირე და საშუალო ბიზნესის რისკებს და გაზრდის მათ ხელმისაწვდომობას ფინანსებზე.

თვითღირებულების სტრუქტურაში დარგობრივი განსხვავება შეიძლება მდგომარეობდეს, დაკრედიტების დროს ბანკების მაღალ რისკებში, განსაკუთრებით ქვეყანაში საერთო ეკონომიკური არასტაბილურობის დროს. საქმე იმაშია, რომ საბანკო კრედიტი საწარმოთა საქმიანობაზე ორმაგ გავლენას ახდენს. ერთი მხრივ, იგი ზრდის საფინანსო ბერკეტის ძალას: ნასესხი სახსრები აიძულებს საწარმოებს იმუშაონ თავიანთ ფინანსურ შედეგზე, ამავე დროს აამაღლოს საკუთარი კაპიტალის რენტაბელობა, რაც დადებითად ფასდება. მეორე მხრივ, საბანკო კრედიტი ერთდროულად ზრდის საწარმოს ოპერატიული (სამეურნეო) ბერკეტის ძალას, რომელიც შემოსული ამონაგების ჯამის ცვლილების პირობებში განისაზღვრება მოგების მაჩვენებლის დინამიკით, რაც ფასდება უარყოფითად.

კომპანიებს, რომლებსაც წარმოების დანახარჯების შემადგენლობაში აქვთ მუდმივი ხარჯების მაღალი წილი და არ არიან დაკავშირებულნი წარმოების მოცულობის ცვლილებაზე (ამორტიზაცია, იჯარა, ხელფასის მუდმივი ნაწილი) რეალიზაციის მოცულობის დაცემის შემთხვევაში უფრო სწრაფად განკარგავენ მოგებას იმ საწარმოებთან შედარებით, რომელთა მუდმივი ხარჯების წილი მცირეა. საბანკო კრედიტის პროცენტების ზომა, რომელიც ტოლია რეფინანსირების განაკვეთს პლიუს

3%, მიეკუთვნება ორგანიზაციის ხარჯებს და ზრდის მათ მუდმივ ნაწილს. მოცემული ზღვარის ზემოთ პროცენტები მიეკუთვნება ფინანსურ შედეგს და ამცირებს კომპანიის მოგებას. ამგვარად, საწარმოებს, რომელთაც თვითღირებულებაში მუდმივი ხარჯების მაღალი წილი გააჩნიათ, დიდი ალბათობით მიდრეკილნი არიან საბაზრო კონიუნქტურის არასასურველი ცვლილებებისაკენ. ბანკებმა კრედიტების დროს ეს უნდა გაითვალისწინონ.

სადისერტაციო ნაშრომის შედეგები ასახულია დასკვნებში.

დასკვნები

1. ინვესტიციების მეცნიერული შესწავლა მსოფლიო ეკონომიკურ ლიტერატურაში წარმატებით ხორციელდება. საქართველოში კი მიუხედავად ეკონომიკური კრიზისის ხანგრძლივად განვითარების პერიოდისა, მისი შესწავლა მეცნიერების მიერ არადაამაკმაყოფილებელია. განსაკუთრებით ეს ითქმის სამრეწველო ინვესტიციებზე და მათ პრობლემებზე. ამასთან საქართველოში საინვესტიციო პრობლემები რიგი თავისებურებებით გამოირჩევა, რომელთაგან უპირველესია დენაციონალიზაცია და ეროვნული დამოუკიდებლობით წარმოქმნილი ობიექტური სირთულეები. საინვესტიციო პრობლემების დაძლევა როგორც მეცნიერ ეკონომისტთა, ასევე პრაქტიკოს - ეკონომისტთა დიდ ძალისმეფას მოითხოვს;

2. საქართველოს ეკონომიკური განვითარებით ისტორიულად უფრო წინ იდგა, ვიდრე მეზობელი ქვეყნები. ბოლო საუკუნეებში განვითარებულმა მოვლენებმა კი საქართველოს ეკონომიკის განვითარების ტემპები შედარებით შეამცირა. მიუხედავად ამისა მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან საქართველოს ეკონომიკა შედარებით სწრაფად ვითარდებოდა და აქ ფეხი მოიკიდა კაპიტალისტურმა წარმოებამ. ამ პერიოდში არსებული საინვესტიციო პრობლემები თავისი ხასიათით და დროში მიმდინარეობით მსგავსი იყო რუსეთისა და მსოფლიოს სხვა ქვეყნებში განვითარებული კრიზისებისა, თუმცა ეკონომიკური აღმავლობის საერთო მიმართულება გარდაუვალია;

3. ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის საერთო დახასიათებისათვის გამოიყენება წარმოებული პროდუქციის მოცულობა, უმუშევრობის დონე და ინფლაციის სიდიდე.

ეკონომიკის დაბალანსებული განვითარებისათვის აუცილებელია წარმოებული პროდუქციის მოცულობის მიხედვით დინამიკაში არსებობდეს ზრდის ტემპები. ეს გამოიხატება, როგორც საერთო ეროვნული პროდუქტის, ასევე მთლიანი შიდა პროდუქტის და ეროვნული შემოსავლის მაჩვენებლის მიხედვით. ამავე დროს უმუშევრობის დონე არ უნდა აღემატებოდეს მის ე.წ. ნორმალურ მნიშვნელობას, რომელიც საქართველოსათვის დასავლური სტანდარტებით გათვლის შემთხვევაში არ უნდა იყოს 10-12 პროცენტს ზევით, ხოლო ინფლაციის დონემ არ უნდა გადააჭარბოს წლიურად ერთნიშნა რიცხვს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ადგილი აქვს ეკონომიკური კრიზისის დადგომას;

4. საყოველთაოდ აღიარებულია კრიზისის ორი სახე - გლობალური და დარგობრივი. იშვიათია შემთხვევა, რომ გლობალურ ეკონომიკური კრიზისის არსებობის რომელიმე დარგი არ აღმოჩნდეს კრიზისულ მდგომარეობაში, ხოლო დარგობრივი კრიზისის კონომიკური პარამეტრებით შეფასებისას საკმარისია ამ დარგში შექმნილი პროდუქციის მოცულობის და დასაქმებულთა რიცხოვნების შემცირების ტემპების შეფასება. ხშირად პირიქით, ადგილი აქვს კრიზისული დარგის პროდუქციის გაიაფებას ანუ ამ დარგის პროდუქციის მიხედვით ვალუტის მსყიდველუნარიანობის ამაღლებას. თუმცა არის საპირისპირო შემთხვევებიც - ზოგჯერ დარგების კრიზისს თან სდევს მათ მიერ წარმოებული პროდუქციის ფასების ზრდა;

5. ეკონომიკური მეცნიერების წარმოქმნა და განვითარება არსებითად საინვესტიციო პრობლემების თავიდან აცილების მეცნიერული გზების შესწავლას ეხება, თუმცა საკუთრივ ივესტიციების პრობლემების დაძლევის გზებისადმი მიძღვნილი ეკონომიკური შრომები არც თუ ისე ხშირია, ამიტომ საინვესტიციო პრობლემების წარმოქმნის მიზეზების და კზირიზების დაძლევის ეკონომიკური თეორიის შემუშავებას არსებითი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკური მეცნიერების განვითარებისათვის და ეკონომიკის დაბალანსებული, პროპორციული ზრდისათვის.

Abstract

Problems of Attracting Investments in the Industry of Georgia

The doctoral thesis "Problems of Attracting Investments in Georgian Industry and Ways to Solve It" is active, since the accelerated development of industry is necessary for Georgia and the obstacles existing in the bank lending is one of the main hampering Problems for it.

The thesis consists of 168 pages. According to the instructions on drawing up the thesis submitted to acquire doctoral degree its includes: title page, page for signatures, page for copywriting, resume in two languages (Georgian-English), content (table of content), list of figures and tables. The main text consists of the introduction, eight chapters, conclusion and list of references.

The actuality of the topic, tasks and objectives of research, the object of research, the subject, theoretical and methodological basis, scientific innovation of the thesis and its practical importance are discussed in the introduction.

Nowadays economic science looks for the new directions, the usage of which will give the possibility to reflect the changes completely in society, technologies and industry as well. It is evident, that global problems and processes have more influence on the economic development of separate countries and it is natural that economy is significantly influenced by the non-economic factors. Therefore, the usage of traditional econometrics considers the collection of data, evaluation of function parameters and prognosis for future.

The main objective of the thesis is to process methodological issues and methods in order to take Georgian economy out of the crisis and to set out practical recommendations. Following issues shall be solved in order to achieve the above-mentioned objective:

-Our opinion regarding the industrial crisis shall be defined and its essence shall be analyzed. The economic potential of Georgia and its position in the world economy shall be determined as well.

-Global and sectoral economic crisis shall be characterized and the priorities shall be distinguished that will give the possibility to overcome the economic crisis in Georgia.

-The fundamental problems of Georgian industry and their casual links to Georgian economy shall be defined.

-The effectiveness of macroeconomic management shall be studied in regard of economic crisis.

-The system of economic measures that will enable the industry to overcome the crisis on the basis of the improvement of lending system shall be set as well.

Following scientific innovations have been established as a result of research:

-The origin and development of industry and bank sector in Georgia is analyzed; economic crisis in general and their detection within the dynamics of industrial capacity development is characterized.

-It was concluded that the unified and standard theory to overcome the economic crisis does not exist, therefore the emerging and overcoming of the crisis is defined in accordance with the effectiveness of regulation.

-Based on the results of the research, recommendations for solving the economic crisis of industry are formed in a form of systemic measures, envisaging following main directions: improvement of tax system, state aid and creation of favorable investment environment, maximum support for the development of market infrastructure, development of banking and improvement of financial system, management organization.

The first chapter of the thesis „ The essence and importance of investments for the development of the Georgian economy “ and the second chapter „ Sources of attracting investments and their analysis“ contain the following issues: the essence and structure of credit system, modern credit system of Georgia, , forms and functions of bank lending principles.

The research of bank essence, functioning, crediting principles, development of credit relationships and the factors influencing them are in the center of economic science. The emergence and development of banking activities are connected to the interest (profit) giving capital, that was historically preceded by usurious capital. The latter existed even primitive society. The emergence of banking activity is closely connected to the creation and development of usurious capital.

Following issues are discussed in the third „ Investment and economic efficiency problems” and fourth chapter “Economic efficiency and its calculation of investment” of the thesis: the economic growth of the country, stability of the national currency, rational employment of the population and formation of optimal tax balance. The main task of the monetary-credit policy shall be the working out of the measures and creation the mechanisms for their practical realization, that will ensure the optimal dynamics of cash flow.

During the next three years the bank priorities in Georgia shall be focused on the increase of investments in private sector, modernization of energy sector and promotion of global and regional economic integration of Georgia.

Economic factors hampering the development of industry are discussed in the fifth - „Directions for improvement of entrepreneurial environment for attracting investments” and sixth chapter – “Modeling of factors affecting attracting investments“ of the thesis. The main attention is paid to the issues of bank crediting, interest rates, securities, insurance and so on.

Particular importance lies in the activation of role of the state with respect of investment process in order to overcome the crisis of credit-financial system. This means that the development of state guarantee mechanism is necessary.

Following important issues are discussed in the seventh „Complex development of active facts on investments” of the thesis: find the ways for the improvement of bank and non-bank crediting of the industry, selection of right investment policy, introduction of new technologies and innovations.

The necessity for the state regulation of banking activities causes controversy between economists. Some specialists believe that government intervention in the economy should be reduced to a minimum. Others, on the contrary, are in favor for the active participation of the state in the regulation of economy. The best option will be the sensible merge of state and market measures for the regulation of economic and banking system. Conclusions and list of the references are given in the end of the thesis.

The classification of factors affecting the activities of the entrepreneurial and bank sectors developed by us, will give the possibility to the state to develop the priority sectors and obtain the competitive advantage within the international division of labor

Practical implementation of scientific conclusions adopted as a result of the research will promote the growth of economic welfare of the country.

**დისერტაციის ძირითადი შინაარსი
ასახულია შედეგ პუბლიკაციებში:**

1. ინვესტირების პრობლემები საქართველოში. ჟურნალი: „ტრანსპორტი და მანქანათ მშენებლობა“, #2(39), 2017 264-274გვ;
2. საქართველოს ეკონომიკაში ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემები. ჟურნალი: „ეკონომიკა“, #11-12, 2017წ 15-27გვ;
3. საქართველოში საინვესტიციო პროექტების განვითარების მიმოხილვა. გ.ტყეშელაშვილი, ნ.ასლამაზაშვილი ჟურნალი „ტრანსპორტი და მანქანათ მშენებლობა“, #3(39), 2017 წ 40-46 გვ;
4. სატრანსპორტო-ლოგისტიკური სისტემების ოპტიმიზაციის კრიტერიუმები ჟურნალი ნ.ასლამაზაშვილი, ნ.ბოგველიშვილი „ტრანსპორტი და მანქანათ მშენებლობა“, #3(39), 2017წ 47-52 გვ;
5. ინვესტიციების მაკროეკონომიკური ფაქტორების ზეგავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე. თ.ს.უ პ.გუგუნიშვილის ეკონომიკური უივერსიტეტის საერთაშორისო კონფერენცია გ.ტყეშელაშვილი, ნ.ასლამაზაშვილი, „ეკონომიკა - XXI საუკუნე“, მეცნიერებათა კვებული მასალები 2017 წ. 5 გვ.

სადისერტაციო ნაშრომის სტრუქტურა. კვლევის ამოცანებმა განაპირობეს სადისერტაციო ნაშრომის სტრუქტურა:

რეზიუმე;

Abstract;

ცხრილების ნისხა;

ნახაზების ნუსხა;

შესავალი;

1. ლიტერატურის მიმოხილვა;

2. შედეგები და მათი განსჯა;

2.1. ინვესტიციების არსი და მინიშვნელობა საქართველოს ეკონომიკის განვითარებაში;

2.2. ინვესტიციების მოზიდვის წყაროები და მათი ანლიზი;

2.3. ინვესტიციების და ეკონომიკის ეფექტიანობის პრობლემები;

2.4. საინვესტიციო ეკონომიკური ეფექტიანობა და მისი გამოთვლა;

2.5. ინვესტიციების მოზიდვისათვის სამეწარმეო გარემოს გაუმჯობესების მიმართულეებები;

2.6. ინვესტიციების მოზიდაზე მოქმედი ფაქტორების მოდელირება;

2.7. ინვესტიციაზე მოქმედი ფაქტორების კომპლექსური განვითარება;

3. დასკვნა.

გამოყენებული ლიტერატურა.